

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи
О.І. Гура
2014р.

**ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
(XX СТОРІЧЧЯ)**

**ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів
напряму 6.020303 «Філологія»
професійного спрямування «Мова і література (англійська, німецька,
французька, іспанська)»**

ФПОД 2.8

Кафедра німецької філології і перекладу

2014 рік

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури (XX сторіччя)» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 6.020303 – «Філологія», професійного спрямування «Мова і література (англійська, німецька, французька, іспанська)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості розвитку літератури у країнах Західної та Східної Європи, Латинської Америки, Японії та США XX – поч. XXI ст.

Міждисциплінарні зв'язки: курс дисципліни «Історія зарубіжної літератури (XX сторіччя)» вимагає залучення знань, отриманих студентами в процесі вивчення таких курсів: «Вступ до літературознавства», який є теоретичною базою вивчення історії літератури, «Культурологія», «Релігієзнавство», що формують уявлення про основні детермінанти специфіки літератури зазначеного періоду; «Філософія»; «Всесвітня історія», «Історія світової культури і мистецтва».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Історія зарубіжної літератури I пол. XX ст.
2. Історія зарубіжної літератури II пол. XX ст.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури (XX сторіччя)» є формування цілісного уявлення про специфіку розвитку зарубіжної літератури від модернізму до постмодернізму та сприяння осягненню художньої своєрідності різних національних літератур зазначеного хронологічного відрізка.

1.2. Основними завданнями курсу «Історія зарубіжної літератури (XX сторіччя)» є наступні:

- ознайомити студентів із основними соціокультурними та естетичними характеристиками літературного процесу у світових літературах XX ст.;
- познайомити студентів із найвидатнішими літературними творами вказаного хронологічного періоду;
- представити студентам творчість провідних майстрів слова тогочасся;
- стимулювати інтерес до проведення досліджень у галузі літературознавства;
- вдосконалити навички літературознавчого аналізу текстів, які є репрезентами певної історико-літературної доби;
- створити системну візію світового історико-літературного процесу, впорядкувати цілісну концепцію розвитку світової літератури у XX ст. як результату процесів, що відбувалися в літературі попередніх епох.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- новітні тенденції у дослідженнях літератури вказаних хронологічних періодів;
- принципи періодизації, характерні особливості розвитку літератури на певному еволюційному етапі;
- соціокультурні фактори, які впливали на формування літератури XX ст.;
- основні етапи життя та творчості найвидатніших письменників вказаних історико-літературних періодів;
- зміст та ідейно-художні особливості творів, що вивчаються, місце і значення цих творів у світовому літературному процесі;
- національні особливості розвитку літератур у вказані періоди.

Вміти:

- ♦ орієнтуватися у основних історико-літературних та теоретичних проблемах курсу;
- ♦ користуватися науковою, навчально-методичною та довідковою літературою з актуальних питань курсу;

- ♦ аналізувати літературні феномени у їхньому співвіднесенні з основними культурно-історичними подіями доби та естетичними установками автора;
- ♦ визначати типологічні зв'язки та національну специфіку літератури у конкретний історичний період.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 годин 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Література I пол. XX ст.

Тема 1. Основні характеристики літературного процесу I пол. XX ст.

Зарубіжна література першої половини XX століття як культурно-історичний феномен, її періодизація і зміст, умовність хронологічних меж. Поняття новітньої літератури. Основні віхи історичного процесу першої половини XX століття. Політичні, економічні, духовні наслідки першої світової війни. Крах імперій в Росії, Німеччині, Австро-Угорщині. Економічна криза в Європі й Америці в кінці 20-х рр. Визрівання фашизму в Західній Європі. Становлення тоталітарних систем в європейських країнах. Антифашистський рух. Друга світова війна. Особливості розвитку літератури в першій половині XX століття. Спадкоємність літератури XX століття з духовним життям Європи рубежу XIX і XX ст. Зрілий модернізм, його "авангардистські" прояви, їх взаємопроникнення в літературі й мистецтві. Кубізм в літературі й живопису. Футуризм і його еволюція. Доля сюрреалізму. Роль експресіонізму в літературному розвитку XX століття. Зміна балансу об'єктивного й суб'єктивного начал художньої творчості. Послаблення й вичерпність традицій реалізму. Саморефлексія автора й "інтелектуалізація" літератури. Антивоєнна тема й антивоєнний роман в Європі й Америці. Проблема "втраченого покоління". Відродження інтересу літератури до соціальних проблем, до історії й політики в міжвоєнний період. Антифашистська література. Початок руйнації євроцентризму в світовій літературі. Значення літератури Латинської Америки в розвитку нових форм мистецтва. Література і науково-технічний прогрес. Антиутопія як особливий жанр наукової фантастики, ознаки цього жанру: твір- попередження; сатиричне руйнування утопії. Типологія антиутопій: антикомуністичні (Дж. Оруелл, Е. Берджес); антитехнократичні (О. Хакслі, Р. Нокс).

Тема 2. Поетична свідомість доби.

Сюрреалізм в європейській поезії. Сюрреалізм Г. Аполлінера – теорія і практика оновлення свідомості. Творча біографія Аполлінера. Поет і християнство. Позитивна оцінка науково-технічного прогресу. Поет і війна. Ліризм першої збірки "Рейнські вірші". Період кубізму в творчості Аполлінера. Аполлінер і Пікассо. Історія створення збірки "Алкоголі". Принцип просторової одночасності, зміщення реальних деталей. Сучасна тема у віршах останніх збірок. Збірка "Каліграми" як ліричний літопис епохи. Воєнна тема в "Каліграмах". Ідея прогресу, зміни умов існування людини. Новаторство Аполлінера, особливості його поетичного стилю. Космос поезії Р.М. Рільке. Місце творчості Райнера Марії Рільке в німецькомовній і світовій літературі. Світогляд молодого Рільке та його естетичні ідеї. Проблема творчого методу Рільке. Самотність і відчуження як наскрізний мотив лірики Рільке. Українська і російська теми в його творчості. Провідні мотиви "Часослова" ("Книги годин"): Бог і людина в ньому, тема бідності й смерті. Парадигма буття-творчості в книзі "Нові вірші". Мотив краси світу, що зникає. Жанр "вірша-предмета" у творчості Рільке. "Дуїнезькі елегії" Рільке як його поетичний заповіт: філософське осмислення місця людини в світі, проблеми буття і культури, ідея сприйняття життя. Деконструкція міфічних мотивів у поезії Рільке. Бог і Людина в "Сонетах до Орфея", проблеми мистецтва у збірці. Особливості поезики творів Рільке. Пошуки нової поетичної мови в англійській літературі (імажизм). Наростання кризи гуманізму і її відображення в творчості Т.С. Еліота. Настрої песимізму, відчаю, нудьги в творчості поета 20-х років, тема "смерті за життя" і картина цивілізації, що гине, у його творах ("Безплідна земля", "Геронтіон", "Порожні люди"). Поема Еліота "Безплідна земля": структура, зв'язок з міфологією. Тема сучасної

людини в "Порожніх людях". Звернення до Бога як до засобу стримування людських пристрастей. Шлях Еліота від модерністської розірваності світу до Бога. Проблема Бога в творчості Еліота і її трактування іншими письменниками XX ст. (Г. Бьолль, Ф. Мірлік, Ф. О'Коннор та ін.). Релігійно-філософське осмислення теми життя і смерті у поезії "Піпелеста середа" і "Чотири квартети". Багатомірність "Чотирьох квартетів", підсумок філософських шукань поета у творі. Еліот про час і рух. Доля культури в сучасному світі як провідна тема творчості Еліота. Ускладнення поетичної форми. Основні положення театральних праць Еліота. Його розуміння традиції, теорія "деперсоналізованої поезії". Різновиди критики (за Еліотом); критика як вид мистецтва. Трагедія життя Ф. Гарсія Лорки. Поезія Ф. Гарсія Лорки і поетична свідомість XX ст. Гарсія Лорка на тлі іспанської і європейської поетичних традицій першої половини XX ст. Зв'язок поезії Лорки з символізмом і сюрреалізмом. Нирис життя і творчості поета. Стаття Лорки "Дуенде. Тема і вірші". Дух "дуенде" як втілення смерті і туги. "Дуенде" в житті й поезії Лорки. Андалусійська своєрідність його лірики. Світ як трагедія-містерія, кохання і смерть у "Циганському романсеро" Гарсія Лорки; його символізм, поєднання ліричного й епічного планів. Посилення драматизму в поезії ("Поет у Нью-Йорку"). Специфіка категорії трагічного в XX ст. (людина перед обличчям незвичних сил, нею ж породжених, перед кінечністю природи, некерівністю соціальних структур, нею ж і створених).

Тема 3. Експресіонізм. Творчість Ф. Кафки в контексті літератури XX століття.

Експресіонізм. Його теорія і характерологія, стильові особливості. Своєрідність німецькомовного експресіонізму (Г. Тракль, Е. Ласкер-Шюлер). Творчість і філософія Ф. Кафки на тлі австрійської літератури XX століття. Проблема влади, основні ознаки існування людини в XX ст. і їх відображення у творчості й долі Кафки ("відчуження", абсурд, ідея "метафізичної бюрократії"). Кафка і криза гуманізму. Страх перед життям, мотив безвигідної самостійності і влади сил, що притічують людину в параболіх і притчех, у романах "Америка", "Процес" і "Замок". Радикальне новаторство Кафки. Алегоричність його прози. Фантастично-історичне бачення катаклізмів буття і долі людини в XX столітті. Особливості героя Кафки. Втілення основних проблем філософії Кафки в новелі "Перевтілення" (проблема влади; "відчуження" в новелі; абсурдність існування). Руїнування традиційного уявлення про персонажа (у порівнянні з персонажами творів письменників XIX ст.). Особливості прийомів сюжетобудови в "Перевтіленні". Доля спадщини письменника Кафка і екзистенціалізм. Значення творчості Кафки для розвитку сатиричної і філософської прози. Кафка і Мюзіль. Соціальна конкретизація абсурдної реальності, дешифрування "кафкіанства". "Людина без властивостей" як сатиричне розвінчування бюрократичного суспільства Австро-Угорської імперії. Утопізм Мюзіля і самокритика індивідуалістичного розуміння свободи.

Тема 4. Література «втраченого покоління» та її національні інваріанти.

Перша світова війна та її вплив на літературний процес I пол. XX ст. Перша світова війна у дзеркалі пропаганди, масової свідомості та художнього бачення. Зміст поняття «втрачене покоління». Тема Першої світової війни у романі А. Барбюса «Вогонь»: колективний герой, своєрідність композиційного рішення, автобіографізм, документалізм. Роман «Вогонь» у дзеркалі тогочасної критичної реценції та його вплив на формування жанрового канону антивоєнного роману наприкінці 20-х р. XX ст.

Генетичні риси літератури «загубленого покоління». Своєрідність інтерпретації теми Першої світової війни у національних літературах: британській («Смерть героя» Р. Олдінгтона), німецькій («На західному фронті без змін» Е.М. Ремарка), американській («Прощай, зброє» Е.Хемінгуей).

Екзистенціально-реалістичний синтез у творчості Е.Хемінгуей. Постать Хемінгуей у літературному процесі I пол. XX ст. Принцип айсбергу та телеграфічний стиль у ранній новелістиці Е.Хемінгуей («Вдова»). Концепція людини і світу у творчості Хемінгуей. «Кодекс честі» хемінгуейського героя. Темі кохання, боротьби й природи у прозі Хемінгуей. Жанрова

своєрідність філософської повісті-притчі «Старий і море»: особливості екзистенціально-реалістичного синтезу, своєрідність символізму.

Тема 5. Література «потіку свідомості».

Поняття «потіку свідомості» у філософії й літературі I пол. XX ст. Ідеї У. Джеймса, А. Бергсона, З. Фрейда та їхній вплив на літературний процес. «Потік свідомості» як подальший розвиток художнього психологізму і радикальна форма внутрішнього монологу. Потік свідомості та автоматичне письмо: типологічні збіги та відмінності. Три рівні «потіку свідомості». Потік свідомості в англійській літературі міжвоєнної, соціально-історичної, філософської і художньої передумови поширення його естетичних принципів. Звільнення людини від «інтелектуалізму», відродження інстинктів і життя плоті як форма протесту проти механістичної цивілізації в романах Д.Г. Лоуренса. Фрейдистський характер його концепції кохання. Модерністський психологічний роман В. Вульф. Своєрідність використання нею техніки «потіку свідомості». Вульф-теоретик і критик літератури, її полеміка з принципами реалізму.

Потік свідомості у творчості Дж. Джойса. Естетична програма Джойса («День патовпу», «Драма й життя»). Концепція особистості митця та надморального мистецтва у критичному та художньому доробку Джойса («Герой Стівен», «Портрет митця замолоду»). Епіфанія як центральна категорія естетичної системи раннього Джойса («Дублінці»). Роман Джойса «Улісс» як маніфест модернізму. Неоміфологічний універсум «Уліссу»: система міфологічних алюзій, три рівні організації й інтерпретації тексту. Функції потоку свідомості у романі «Улісс».

Своєрідність потоку свідомості у творчості М. Пруста. Естетична програма Пруста («Про смаки», «Проти Сен-Бьова»). Прустівська візія часу. Епопея М. Пруста «У пошуках втраченого часу» як «суб'єктивна енциклопедія»: часово-просторова організація, концепція людини та світу, наскрізні теми й ідеї. Вагнерівські лейтмотиви у структурі епопеї пруста. Темі митця й мистецтва, реальності та пам'яті. Імпресіоністична техніка у романі М. Пруста «У напрямку до Свану». «Прустівський період» як різновид потоку свідомості.

Тема 6. Трансформація традицій реалізму в літературі I пол. XX ст.

Живучість традицій роману XIX ст. в романі XX ст.: поєднання традицій реалізму з досягненнями літератури XX ст. Традиційне і нове в творчості У.С. Моєма. Романи Моєма «Місяць і мідяки» і «Театр» як нові варіанти «втечі героя» від навколишньої дійсності. Питання стилю Моєма. Звернення до проблематики американського Півдня в романі У. Фолкнера «Галас і лють». «Друге відкриття» Америки в літературі «червоних тридцятих»: творчість Д. Стейнбека. Неординарність сюжету і характерів героїв у повісті «Про мишей і людей». Стейнбек як «поет знедолених». Історія написання, проблематика й поетика роману «Грона гніву». Новаторство теми й художньої форми твору. Філософські й ідейні пошуки Т. Драйзера 1910-1920-х років і їх відображення в публіцистиці тих років («Бий, барабан!», «Драйзер дивиться на Росію»). Індивідуум і суспільство в романі «Американська трагедія». Історія написання. Викриття «американської мрії». Публіцистика 30-40-х років («Трагічна Америка», «Америку треба рятувати»). Жанр роману-річки у французькій літературі. Біографічний жанр в творчості Р. Роллана (цикл Героїчні життя) як пошуки ідеалу моральної величини у творчій особистості. Традиції біографій Плутарха в формуванні Ролланом біографічного жанру XX ст.; синтез в ньому рис психологічного нариса, літературного і музично-історичного портрету, наукової біографії і т.д. «Музичний» роман-епопея Р. Роллана «Жан-Кристоф». Проблема мистецтва і художника. Історія і сучасність в романі. Жан Кристоф як «сучасний Бетховен». «Жан Кристоф» – зразок інтелектуального роману, у якому боротьба характерів розкривається як боротьба ідей. Відродження через смерть, поразка у перемозі й перемога у поразці як постійні мотиви й етичні постулати роману. Особливості побудови роману.

Тема 7. Жанр інтелектуального роману в літературі I пол. XX ст.

Інтелектуальна література й інтелектуальна проза. Ознаки інтелектуального роману (зосередженість на житті ідей; використання матеріалу зі всіх сфер людської культури;

цитуювання – побудова твору з цитат різних типів, взятих із творів інших авторів (поняття “пастіш”); самокоментування (форма “роману в романі”). Представники інтелектуальної прози в ХХ ст. (Г. Гессе, Т. Манн, Х. Кортасар, Дж. Джойс, С. Беллоу та ін.). Поняття інтертекстуальності в літературі цієї течії. Творчість Т. Манна другого періоду. Посилення філософічного начала у його прозі. Проблематика й особливості поетики роману “Чарівна гора”. Проблема духу і життя, проблема простору і часу в романі. Т. Манн “Йосиф і його брати”, пересічення різних часових пластів. Традиції романтизму й німецької класики у Г. Гессе. Особистість і світ, “шлях всередину” як шлях удосконалення особистості. Роль східної філософії і культури в світогляді письменника (“Сіддхартха”). Філософський роман “Степовий вовк”. Проблема духу і життя, художника і бюргера в романі. Роман Гессе “Гра в бісер” як зразок інтелектуального роману. Критика європейської історії та культури в романі. “Фельстоністська епоха” і “кастальська утопія”. Кнехт й ідея служіння. Біполярність художнього світу Гессе. Іронічна інтонація.

Місце Б. Брехта в світовому театрі першої половини ХХ ст. Життя і творчість Б. Брехта. Теорія епічного театру Б. Брехта у теоретичних працях “Купівля міді”, “Малий органон” (звернення до розуму, ефект “відчуження”, “сцени показу”, опрацювання відомого сюжету як один із прийомів створення ефекту “відчуження” і зняття інтересу до розв’язки; зонги та їхня композиційна функція в п’єсах; параболічність творів) і її втілення в п’єсах “Тригрошова опера”, “Матінка Кураж і її діти” та ін. Антивоєнний зміст п’єси “Матінка Кураж...”, її зв’язок з творчістю Гріммельсгаузена. П’єса Брехта “Добра людина із Сезуана”: проблематика, особливості поетики. Тема добра і зла в людині. Особливості брехтівського історизму в п’єсі “Життя Галілея”, проблема відповідальності вченого і життя духу перед людством.

Тема 8. Світовідчуття екзистенціалізму в літературі ХХ ст. Творчість А. Камю і П. Сартра.

Світовідчуття екзистенціалізму в літературі ХХ ст. Напруженість переживання кризи цивілізації в екзистенціалізмі: втрата суті буття, трагічність людської долі, відчуження, “я” і суспільство. Попередники екзистенціалізму в філософії і літературі (Ф.М. Достоєвський, Ф. Ніцше, Ф. Кафка). Представники екзистенціалізму в літературах різних країн. Екзистенціалізм і тоталітарна свідомість. Нарис життя і творчості Ж.-П. Сартра. Праця “Екзистенціалізм – це гуманізм”. Оповідання Сартра “Стіна” і вираження в ньому світовідчуття екзистенціалізму. Роман “Нудота”, його місце в літературі екзистенціалізму. Проблема екзистенціалістської теорії спілкування. поняття “заангажованої” літератури за Сартром (“Що таке література?”) і його значення для літератури ХХ ст. Творчість А. Камю. Основні біографічні дані. Етапи творчості Камю: “пролог”, “абсурд”, “бунт”, “самотність”. Питання періодизації творчості за Камю (у міфологічних формах): міф про Сізіфа; міф про Прометея; міф про Немізиду. Есе “Міф про Сізіфа” і його роль у формуванні екзистенціальної літератури. Тяжіння Камю до циклічності. Цикл Камю – поєднання роману, п’єси й есе. Специфіка стилю Камю. Особлива роль на рації у творах письменника. “Нульовий ступінь письма” (Р.Барт) як знак актуальності й форма протесту. Камю і міф. “Сторонній” як “солярний роман” (Р. Барт). Тема відчуження в романі. Камю і французький рух Опору. Зміст і проблематика роману “Чума”.

Змістовий модуль II. Література II пол. ХХ ст.

Тема 1. Загальна характеристика літературного процесу II пол. ХХ ст.

Історико-філософські координати II пол. ХХ ст.: повосенна геополітична ситуація, поява ядерної зброї, Холодна війна й «гонитва озброєнь», сексуальна революція, суспільство споживання, розвиток телекомунікаційних технологій, розпад останніх імперій та процес деколонізації. Формування «постмодерністської чуттєвості» як світоглядного комплексу: відчуття світу як хаосу, кризис довіри до метанаративів, тотальний релятивізм, епістемологічна невпевненість, іронічний модус. Друга Світова війна та її вплив на розвиток гуманітарної думки II пол. ХХ ст. «Негативна естетика» Теодора Адорно. Питання про можливість літератури після Освенциму.

Три тенденції розвитку літератури: елітарна, егалітарна, компромісна. Масова література та її генетичні риси. Жанрова парадигма масової літератури. Універсальне й національне у літературному процесі II пол. XX ст. Глобалізація та її вплив на розвиток національних літератур. Нові напрямки критичної думки: постколоніальні, постструктуралістські, феміністські студії.

Постекзистенціалізм – література «атомного сторіччя». Перехід від проблеми існування окремої особистості до проблеми виживання людства як біологічного виду. Поєднання конкретно-історичного матеріалу із абстрактно-міфологічним контекстом. Філософська повість-притча як основний жанр літератури постекзистенціалізму. Своєрідність символіко-алегоричного світобачення, міркування про природу людини у романах У.Голдінга «Володар комах», Кобо Абе «Жінка у пісках».

Тема 2. Експериментальні течії у літературному процесі II пол. XX ст.

Поняття «театру абсурду» (М. Есслін). Філософська база, естетична система, основні представники «театру абсурду». Абсурдизм II пол. XX ст. типологічні відмінності від екзистенціалістської концепції абсурду. Деструкція особистості. Сутність лінгвістичного експерименту. Жанрова гібридизація. Природа художньої умовності. Концепція людини і світу у драмі С. Беккета «Чекаючи на Годо»: ідейно-філософський зміст, система образів, особливості хронотопу, основні інтерпретації твору. Деструкція мови та фігура мовчання у драмі Беккета. Проблема деструкції свідомості під впливом тоталітарної ідеології у драмі Е. Іонеско «Носороги». Тематика і проблематика драми: конфлікт людини і суспільства, відносність понять норми й відхилення. Своєрідність художньої умовності та символічного світобачення. Критика «суспільства споживання» у драмі Ф. Дюрренматта «Візит старої дами». Проблема «справедливої помсти». Корупція та її вплив на суспільство. Жіноче питання. «Новий роман» у літературному процесі II пол. XX ст.: філософська база, основні представники. Генеза «антироману» (Ж.-П. Сартр про творчість Н. Саррот). Естетична програма «нового роману» у критичному доробку А. Роб-Грійс: деконструкція наративних та жанрових конвенцій. Різновиди «нового роману»: «тропізми» Н. Саррот («Золоті плоди», «Ви чуєте їх?»), «шозізми» А. Роб-Грійс («У лабіринті», «Проект революції у Нью-Йорку»), «міфологізми» М. Бютора.

Тема 3. Національні літератури Західної Європи у II пол. XX ст.

Своєрідність літературного процесу у Великій Британії у II пол. XX ст. «Вікторіанське відродження» 60-х рр. Постколоніалізм та проблема «англійськості». Британський інтелектуальний роман 50-70-х рр. XX ст. як відгук на виклики часу. Концепція «грецького світла» в естетиці Дж. Фаулза. Реінтерпретація гуманістичного ідеалу у трактаті «Арістос». Юнгіанська теорія архетипу як філософське підґрунтя роману Дж. Фаулза «Волхв». Історія створення роману, варіанти назви та їх семантичне поле. Образ Ніколаса Ерфе та полеміка з екзистенціалізмом. Алюзивний код роману «Волхв»: біблійні, міфологічні, шекспірівські алюзії та їх функціонування у тексті. Лабіринт як концептуальна метафора свідомості II пол. XX ст. Поетика подвійного кодування у романі А. Мердок «Чорний принц». Паратекстуальний аспект. Алюзивний код. Функції «авторської маски». Неоплатонізм як ідейно-філософське підґрунтя роману. Проблема жанрового визначення. Школа «чорного гумору» у літературі США: поняття «чорного гумору», своєрідність сатири й гротеску у романах К. Воннегута «Сніданок для чемпіонів», Дж. Хеллера «Витівка 22». «Група 47» та її вплив на розвиток літературного процесу у Німеччині. Концепція «нової Німеччини» у художньому та критичному доробку Г. Грасса, К. Вольфа, Г. Белля. Традиції сімейної хроніки у романі Г. Белля «Більярд о пів на десяту»: історія Німеччини крізь призму родинної історії. Образ кафедрального собору – центральний символ роману. Своєрідність інтерпретації екзистенціалістських категорій колективної відповідальності та індивідуального бунту. «Данцигська трилогія» Г. Грасса: історія створення, автобіографізм, документалізм, наскрізні теми, ключові образи. Роман «Траекторія краба» – заключна частина «Данцигської трилогії»: інтертекстуальний, паратекстуальний, архітекстуальний аспекти. «Траекторія краба» як історіографічний

метароман: проблеми міфологізації історії, епістемологічної невпевненості, кризи віри у метанаратив. Магічний реалізм як естетична концепція латиноамериканської літератури ХХ століття: неоміфологічне світобачення, взаємопроникнення фантастики й реальності, фольклорне підґрунтя. Концепція людини і світу у романі Г. Гарсія Маркеса «Сто років самотності»: циклічність міфологічного часу, образ Макондо, «найізне чудесне», карнавалізація. Універсальне й національне у японській літературі II пол. ХХ ст.: принципи естетики дзен (фуеки-рюко, дзюйхіцу, йодзе, коно-мама, аваре) та їх взаємодія із сучасним історичним матеріалом. Категорії «до» та «йодзе» у малій прозі Ясунарі Кавабата («Оповідання завбільшки з долоню»). Полеміка традиціоналістів та новаторів у нобелівських промовах Кавабати («Красою Японії народжений») та Кобо Абе («Багатозначністю Японії народжений»). Трагедія японської культури повоєнних часів у романі Юкіо Місіми «Золотий храм».

Тема 4. Постмодернізм у світовій літературі II пол. ХХ ст.

Постмодернізм як світоглядний комплекс: походження терміну, його змістова еволюція. Філософська база постмодернізму: ідеї Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Ж. Дерріда, Ж. Бодрійяра, Р. Барта та ін. «Постмодерністська чуттєвість». «Вавілонська бібліотека» Х.Л. Борхеса – квінтесенція постмодернізму як культурфілософського феномену та літературного напрямку. Постмодерністський код письма: уявлення про текст як систему кодів (Д. Фоккема); принцип подвійного кодування (Ч. Дженкінс) і руйнування категорії жанру; дискретність, нелінійність, фрагментарність як ознаки постмодерністського письма. Концепція інтертекстуальності (Ю. Крістева) та форми міжтекстової взаємодії: паратекстуальність, архітекстуальність, метатекстуальність (Ж. Женнетт). Концепція «смерті автора» (Р. Барт) та її вплив на організацію тексту. Поняття «авторської маски». Децентрація та ризомний принцип побудови наративу (Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі). Постструктуралізм та концепція «відкритого твору» (У. Еко). Деконструкція як метод аналізу тексту та принцип художнього світобачення (Ж. Дерріда). Іронічний модус.

Поетика «відкритості» у романі У. Еко «Ім'я троянди»: маркери інтерпретаційної відкритості на паратекстуальному, архітекстуальному, інтертекстуальному рівнях. Функції «авторської маски». Полеміка реалістів та номіналістів. Концепція «структури тексту як структури світу» (TeSWeST). Алюзивний код. Концептуальні метафори Бібліотеки й Лабіринту та їх розгортання у тексті. Гіперреальність та симулякри як форми її побутування у романі Ф. Бегбедера «99 франків»: культура симуляції та три етапи формування симулякрів (Ф. Бегбедер), культурна логіка капіталізму і її демонстрація у рекламному дискурсі (Ф. Джеймісон), деконструкція концепції маргінальної особистості та констатація неможливості організованого спротиву гіперреальності. Роман «99 франків» як сучасна антиутопія. Гіпертекст як форма організації художнього тексту у романі М.Павіча «Хазарський словник». Принцип пермутації. Функції авторської передмови та метатекстуальний аспект. Особливості структури. Ризомний принцип побудови наративу. Наскрізні образи, символічні тріади персонажів. Філософія історії. Концепція «світу як тексту». Трагедія балканських народів крізь призму неоміфологічного світобачення.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Зарубежная литература XX века: Учеб. пособие / В.М. Толмачев, В.Д. Седельник, Д.А. Иванов и др.; Под ред. В.М. Толмачева. – М., 2003.
2. Зарубежная литература XX века: Учеб. / Л.Г. Андреев, А.В. Карельский, Н.С. Павлова и др.; Под ред. Л.Г. Андреева. 2-е изд. – М., 2001.
3. Зарубежная литература XX века: Учеб. пособие / Н.Михальская, В.Дудова, Н.Трыков. – М.-СПб., 2001.

4. Давиденко Г., Стрельчук Г., Гричаник Н. История зарубежной литературы XX ст. – К., 2007.
5. Сурова О.Ю. Человек в модернистской культуре // Зарубежная литература второго тысячелетия. 1000 – 2000: Учеб. пособие / [Л.Г. Андреев, Г.К. Косиков, Н.Т. Пахсарьян и др.]; Под ред. Л.Г. Андреева. М., 2001.
6. Шабловская И.М. История зарубежной литературы XX в. (1-я половина). Минск, 1998.

Додаткова:

1. Анджапаридзе Г.А. Потребитель? Бунтарь? Борец? Заметки о молодом герое западной прозы 60-70-х гг. XX в. М., 1982.
2. Андреев Л. Г. Сюрреализм. – М., 1972.
3. Великовский С. И. Грани «несчастливого сознания». – М., 1973.
4. Генис А. Вавилонская башня: Искусство настоящего времени // Иностран. лит. 1996. – № 9.
5. Генис А. Треугольник: Авангард, соцреализм, постмодернизм // Иностран. лит. – 1994. – № 10.
6. Генис А. Хоровод: заметки на полях массовой культуры // Иностран. лит. – 1993. – № 7.
7. Гинзбург Л.Я. Литература в поисках реальности // Гинзбург Л.Я. Литература в поисках реальности. – Л., 1987.
8. Гутнин А.А. Магический реализм в контексте литературы и искусства XX века: Феномен и некоторые пути его осмысления. – М., 1998.
9. Гумбрехт Х.У. В 1926: На острие времени. – М., 2005.
10. Гюнтер Х. Художественный авангард и социалистический реализм // Вопросы литературы. – 1992. – № 3.
11. Давыдов Ю.Н. Экзистенциализм, левое искусство и новый левый экстремизм // Современное западное искусство. К критике буржуазной художественной культуры XX века. – М., 1972.
12. Дубин Б. Классическое, элитарное, массовое: начала дифференциации и механизмы внутренней динамики в системе литературы // Новое лит. обозрение. – 2002. – № 57.
13. Зверев А.М. Когда пробьет последний час природы: Антиутопия XX века // Вопр.лит. – 1989. – № 1.
14. Зверев А.М. XX век как литературная эпоха // Вопросы литературы. – 1992. – № 2.
15. Зверев А.М. Что такое «массовая литература»?; Индивидуум в «стране чудес» // Лики массовой литературы США. – М., 1991. – С. 3-36, 73-108.
16. Изгнание как явление литературы XX века. Материалы конференции // Диапазон. – 1993. – № 1.
17. Ильин И.П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. – М., 1998.
18. Латынина Ю. В ожидании Золотого века. От сказки к антиутопии // Октябрь. – 1989. – № 6.
19. Литературный гид: Писатель в изгнании // Иностран. лит. – 1993. – № 12.
20. Материалы по теме «Авангардизм в литературе XX века» // Вопросы лит., 1992. – № 3.
21. Мелетинский Е.М. О литературных архетипах. – М., 1994.
22. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. – М., 1976.
23. Мифы народов мира. Энциклопедия: В 2 т. – М., 1980-1982.
24. Пальцев Н.М. Литература и кинематограф // История зарубежной литературы XX века / Под ред. Л.Г. Михайловой, Я.Н. Засурского. – М., 2003.
25. Руднев В.П. Словарь культуры XX века. – М., 1997.
26. Современный роман: Опыт исследования. – М., 1990.
27. Тодоров Ц. Человек, потерявший родину // Иностран. лит. – 1998. – № 6.
28. Туровская М. И. Герои безгеройного времени: заметки о неканонических жанрах. – М., 1971.